

RAZVOJ PREDUZETNIČKIH AKTIVNOSTI STUDENATA KROZ RAD CENTRA ZA PREDUZETNIŠTVO MLADIH

Jelena Borocki¹, Aleksandar Vekić², Angela Fajsi³

^{1,2,3}Univerzitet u Novom Sadu, Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad, Srbija

¹borocki@uns.ac.rs, ²vekic@uns.ac.rs, ³angela.fajsi@uns.ac.rs

Kratak sadržaj: Jedna od važnih tema u savremenom visokom obrazovanju je preduzetničko obrazovanje i preduzetnička aktivnost studenata tokom njihovih studija. Ovaj rad istražuje ulogu Centra za preduzetništvo mladih u podsticanju preduzetničke aktivnosti među studentima. Fokus je stavljen na analizu programa, inicijativa i resursa koje Centar pruža kako bi podstakao mlade ljude da stiču dodatna znanja, razvijaju preduzetničke veštine i pokrenu sopstvene inovativne projekte.

Rad pruža uvid u ključne segmente poslovanja Centra za preduzetništvo mladih koji doprinose uspehu preduzetničkih programa za mlade i identifikuju najefikasnije strategije podrške. Prikaz predloga rada centra je dat korišćenjem Canvas poslovnog modela, kreiranog u radu sa studentima, a na osnovu sprovedenog istraživanja o njihovim potrebama u pogledu rada ovog centra. Kroz ovaj rad se razmatra i uloga obrazovnih institucija u stvaranju podsticajnog okruženja za razvoj preduzetničkih veština među studentima. Cilj je ponuditi preporuke za unapređenje postojećih programa i oblikovanje budućih inicijativa kako bi se dodatno ojačala preduzetnička kultura među mladima. Konačno, rad doprinosi razumevanju važnosti podrške preduzetničkom obrazovanju kao ključnom faktoru u podsticanju inovacija i održivog privrednog razvoja u društvu.

Ključne reči: centar za preduzetništvo mladih, preduzetnička aktivnost, obrazovanje, inovacije, razvoj

DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES AMONG STUDENTS THROUGH THE WORK OF THE YOUTH ENTREPRENEURSHIP CENTER

Abstract: One of the important topics in contemporary higher education is entrepreneurial education and entrepreneurial activity of students during their studies. This paper explores the role of the Youth Entrepreneurship Center in fostering entrepreneurial activity among students. The focus is on analyzing the programs, initiatives, and resources provided by the Center to empower young individuals to acquire additional knowledge, develop entrepreneurial skills, and initiate their own innovative projects.

The paper provides insights into key business segments of the Youth Entrepreneurship Center that contribute to the success of entrepreneurial programs for the youth and identifies the most effective support strategies. The presentation of the center's work proposal is outlined using the Canvas business model, created in collaboration with students based on research regarding their needs related to the center's activities. The role of educational institutions in creating a supportive environment for the development of entrepreneurial skills among students is also considered in this paper. The aim is to offer recommendations for improving existing programs and shaping future initiatives to further strengthen entrepreneurial culture among young people. Ultimately, the paper contributes to understanding the importance of supporting entrepreneurial education as a key factor in fostering innovation and sustainable economic development in society.

Key Words: Youth Entrepreneurship Center, Entrepreneurial Activity, Education, Innovation, Development

1. UVOD

Sve dinamičnije poslovno okruženje postavlja imperativ za transferom istraživačkih rezultata i promocije odnosa između obrazovnog i sektora privrede [1].

U ovom kontekstu, univerziteti igraju ključnu ulogu u suočavanju sa datim izazovima putem preduzetničkog obrazovanja kroz usvajanje inovativnih znanja i praksi kod mladih ljudi. Univerziteti su idealno pozicionirani da pruže rešenja "izvan okvira" za kompleksne društvene probleme i izazove [2][3]. Kombinacija različitih disciplina omogućava pružanje naprednih saznanja koja dovode do društvenog razvoja [3], istovremeno podstičući preduzetničku kulturu među mladima, a naročito među populacijom studenata. Konkretizacija napora da se odgovori na ove potrebe se ogleda u uspostavljanju univerzitetskih preduzetničkih centara u okviru fakulteta koji efikasno i održivo odgovaraju na socio-ekonomske zahteve i očekivanja [4] [5] i promovišu preduzetničku aktivnost.

Kroz veliki broj empirijskih istraživanja koja se odnose na analizu preduzetničkih aktivnosti univerziteta odnosno fakulteta, omogućava se bolje razumevanje evolutivnog procesa institucija visokog obrazovanja. Ovaj proces rezultira novom ulogom visokoobrazovnih institucija koja je čvrsto povezana sa njihovom osnovnom misijom:

edukacija, generisanje i transfer znanja, i komercijalizacija istraživačkih rezultata [5].

Autori Maas i Jones [4] navode da centri za razvoj preduzetništva koji su osnovani pri visokoobrazovnim institucijama treba da imaju direktnu ulogu kroz predstavljanje svojih programa i aktivnosti i indirektnu ulogu u vidu saradnje sa drugim fakultetima i institucijama, a sve u cilju promovisanja preduzetničkih aktivnosti kod mladih ljudi, a pre svega studenata. Na svetskoj sceni je prepoznat značajan broj centara koji su osnovani kao spona između obrazovnih institucija i preduzetništva u praksi, kao što su Institut za mlade preduzetnike u Ohaju, Centar za preduzetništvo na Oksford univerzitetu, GSB Centar za studije preduzetništva na univerzitetu Stanford i mnogi drugi. Svrha postojanja i rada ovih centara je usmerena ka uspostavljanju preduzetničkog ekosistema kroz angažovanje zajednice nastavnika, edukatora i organizacija za podršku preduzetništvu. Saradnja sa članovima preduzetničkog ekosistema omogućava deljenje najboljih praksi znanja u preduzetničkom obrazovanju koje se može primeniti u novoj radnoj sredini i koje odgovara novim zahtevima koje društvo postavlja [1].

Preduzetničko obrazovanje predstavlja ključni faktor u unapređenju inovacija i postizanju održivog razvoja društva. Ova forma obrazovanja ne samo da pruža neophodne veštine za vođenje poslovanja, već i podstiče kreativnost, preduzetnički duh i sposobnost rešavanja izazova. Kroz preduzetničko obrazovanje koje pružaju obrazovne institucije, pojedinci stiču neophodna teorijska znanja, kao i veštine poput kritičkog razmišljanja, timskog rada, komunikacije i upravljanja resursima. Preduzetnici često igraju ključnu ulogu u razvoju novih ideja, proizvoda i usluga koje donose promene i unapređenja u društvu. Osim toga, preduzetničko obrazovanje podstiče preduzetnički duh, težnju ka prepoznavanju prilika i preuzimanju inicijative. Ova sposobnost prepoznavanja prilika i hrabrost za preuzimanje rizika su ključni faktori koji doprinose stvaranju novih preduzeća i otvaranju novih radnih mesta. Preduzetnici obučeni kroz ovu vrstu obrazovanja često teže ka održivim praksama, doprinoseći dugoročnoj ravnoteži između privrednog rasta i zaštite resursa. Investiranje u preduzetničko obrazovanje nije samo ulaganje u pojedince, već i u prosperitet društva. Stvaranje okruženja koja podržava razvoj preduzetničkih veština dovodi do stvaranja inovativnih lidera koji ne samo da oblikuju budućnost privrede, već i doprinose održivom i prosperitetnom društvu.

Mladi ljudi su ključni element u izgradnji budućnosti društva, a preduzetništvo i inovacije predstavljaju ključne pokretače privredne i društvene promene. Postojanje centara za preduzetništvo mladih omogućava usmeravanje studenata ka preduzetničkoj orijentaciji i njenom daljem razvoju [6], kako bi imali dovoljno znanja i veština da zakorače u svet preduzetništva i pokrenu sopstvene preduzetničke poduhvate. Ovi centri, kao neizostavan deo visokoobrazovnih institucija upravo nude mogućnost za dodatno učenje i sticanje prakse u preduzetničkom pogledu, te na taj način podržavaju komercijalizaciju poslovnih ideja mladih.

2. PREDLOG RADA CENTRA ZA PREDUZETNIŠTVO MLADIH

Razvoj Centra za preduzetništvo mladih na Fakultetu tehničkih nauka u Novom Sadu odgovor je na potrebu pružanja podrške mladim ljudima, prvenstveno studentima u ostvarivanju njihovih preduzetničkih ideja, razvoju veština i povezivanju sa privredom. Na ovaj način razvija se centar koji može da ima veliku ulogu u razvoju inovativnog startup ekosistema [7]. Do predloga rada Centra za preduzetništvo mladih na Fakultetu tehničkih nauka u Novom Sadu, došlo se kroz posebno struktuiranu radionicu u kojoj su učestvovali studenti prve godine usmerenja Inženjerski menadžment.

Zadatak studenata koji su bili podeljeni u grupe je bio da u okviru prvog dela radionice, a u zadatom vremenskom okviru definišu što veći broj problema sa kojim se mladi preduzetnici suočavaju u pokretanju i razvoju svog preduzetničkog poduhvata. Drugi deo radionice je podrazumevao da se na osnovu prethodno utvrđenih problema kreira predlog aktivnosti Centra za preduzetništvo mladih, te da se pri tome vodi računa da predložene aktivnosti omogućavaju rešavanje postavljenih problema i zadovoljavaju potrebe mladih preduzetnika. U toku definisanja studentskih predloga, studenti su dobijali smernice i uputstva od izvođača nastave na predmetu Preduzetništvo.

Kao ishod radionice postavljen je cilj da se na osnovu dobijenih predloga studenata kreira predlog aktivnosti u radu Centra za preduzetništvo mladih i osmisli model poslovanja ovog centra. U okviru organizovane radionice dobijeno je 30 jedinstvenih predloga studenata u pogledu aktivnosti rada Centra, kao i veliki broj prepoznatih problema u radu mladih preduzetnika. Studenti su takođe locirali veliki broj tačaka potencijalnog poboljšanja u radu mladih preduzetnika. Selekcijom dobijenih predloga došlo se do potencijalnih aktivnosti u budućem poslovanju Centra za preduzetništvo mladih. Predlog rada centra dat je kroz Canvas poslovni model, jer je to jedan od najboljih načina da preduzeća i druge organizacije osmisle, predstave i na pravi način razumeju svoje poslovanje [8]. Popularnost poslovnih modela je sve više rasla, posebno sa razvojem savremenih tehnologija i sve većim brojem pokrenutih startup kompanija širom sveta [9]. Poslovni model omogućava da se na najjednostavniji i racionalan način opiše kako neka organizacija stvara i isporučuje određenu vrednost [8]. Izradom poslovnog modela omogućava se holistički pristup i jasnoća u pogledu predstavljanja poslovanja organizacije. Poslovni model Canvas sastavljen je od devet međusobno povezanih segmenata koji čine jedinstvenu celinu i omogućava prikaz stvaranja vrednosti od strane organizacije koja treba da doprinese efikasnosti njenog poslovanja.

Kako bi se na što jednostavniji i celovit način prikazao predlog poslovanja Centra za preduzetništvo mladih kreiran je Canvas poslovni model, a to je prikazano u Tabeli 1.

Tabela 1 – Canvas poslovni model predloga poslovanja Centra za preduzetništvo mladih

Ključni partneri	Ključne aktivnosti	Predložena vrednost	Odnosi sa klijentima	Ciljno tržište (klijenti)
- Univerzitet u Novom Sadu - Fakultet tehničkih nauka Novi Sad - Departman za Industrijsko inženjerstvo i menadžment - Srednje škole u Novom Sadu - Naučno-tehnološki park Novi Sad - Poslovni inkubator Novi Sad - Razvojna agencija Bačka - Evropska preduzetnička mreža - Erazmus za mlade preduzetnike - Privredna komora Vojvodine - Unija poslodavaca Vojvodine - Biznis nova - Biznis na štiklama - Ostali partneri (kompanije, udruženja, poslovni centri, i sl.)	- Upravljanje, rukovođenje i koordinacija radom centra - Organizovanje radionica, obuka, seminara, kurseva, panel diskusija, konferencije - Nabavka potrebnih materijala i resursa - Kreiranje web stranice i aplikacije - Vođenje naloga na društvenim mrežama - Organizovanje događaja za umrežavanje mladih preduzetnika - Angažovanje spoljnih saradnika i volontera	KURSEVI I OBUKE - Startup uspeh - Pokreni svoj biznis - Prava informacija-jaka reputacija PROJEKTI CENTRA - Izazovi me - Moje vreme-tvoja pobeda - Dan problema - Ideja nedelje - Mladi preduzetnik godine - Mentor prijatelj - Idi i upoznaj - Gledaj i uči - Ja imam inovaciju - Radi i nauči 90 minuta rada na sebi PROSTOR I PLATFORME - Preduzetnionica - Umreži se - Naš početak shop DOGAĐAJI - Godišnja konferencija INSPIRIUM i sajam omladinskog preduzetništva	- Posvećena lična podrška - Grupna savetovanja - Partnerski odnos sa mladim preduzetnicima i svim drugim institucijama u preduzetničkom ekosistemu - Zajedničko stvaranje vrednosti - Digitalno povezivanje i komunikacija	SEGMENT I - Studenti - sadašnji i budući mladi preduzetnici sa Fakulteta tehničkih nauka i drugih fakulteta Univerziteta u Novom Sadu - Srednjoškolci -potencijalni mladi preduzetnici - Ostali mladi preduzentici SEGMENT II - Postojeći preduzetnici i kompanije - Svi ostali učesnici u preduzetničkom ekosistemu
	Ključni resursi		Kanali distribucije	
- Prostor, osoblje, spoljni saradnici, volonteri - Mentorska mreža - Finansijska sredstva - Developeri - Oprema i materijali za rad (tehnika, pomagala za učenje) - Promotivni materijali - Digitalna onlajn platforma i aplikacija - Softveri za rad	- Lokalna kancelarija - Digitalna onlajn platforma i aplikacija - Promocija kroz partnerstva sa drugim institucijama u preduzetničkom ekosistemu - Plaćeni oglasi - Prisustvo na društvenim događajima i sajmovima - Promocija kroz zajednice, influensere i ambasadore centra			
Struktura troškova			Tokovi prihoda	
- Troškovi rada (naknade za rukovodioca, administrativne radnike) - Naknade za spoljne saradnike (mentori i predavači) - Troškovi organizacije aktivnosti i događaja - Troškovi nabavke opreme i softvera - Troškovi materijala za rad - Troškovi razvoja digitalne platforme i mobilne aplikacije - Troškovi promocije i oglašavanja - Trošak knjigovodstva - Trošak bankarskih usluga i osiguranja - Ostali režijski troškovi (kancelarijski materijal, telefon, internet, održavanje prostora, popravke)			- Grantovi i donacije (Vlada i neprofitne organizacije) - Prihodi od partnerstava sa kompanijama (finansiranje, sponzorstva) - Sredstva dobijena preko domaćih i međunarodnih projekata - Prihodi od organizovanja edukativnih obuka, kurseva, seminara i sl. - Prodaja proizvoda mladih preduzetnika preko onlajn prodavnice i putem prodajnih štandova	

U prikazanom Canvas poslovnom modelu predstavljeni su svi segmenti poslovanja Centra za preduzetništvo mladih i to: ciljno tržište (klijenti) centra, odnosi sa ključnim klijentima, predložene vrednosti centra i način kako se one isporučuju klijentima, ključne aktivnosti u radu i ključni resursi, ključni partneri, kao i struktura troškova poslovanja centra i tokovi prihoda. Poslovanje centra je osmišljeno da zadovoljava potrebe klijenata, to su pre svega mladi preduzetnici, ali i postojeći preduzetnici i kompanije, kao i svi ostali učesnici u preduzetničkom ekosistemu.

Predložene vrednosti omogućavaju klijentima Centra da dobiju niz obuka i pohađaju veliki broj kurseva u vezi sa pokretanjem biznisa, njegovim razvojem, te unaprede svoja preduzetnička znanja i veštine.

Projekti koje će Centar sprovoditi usmereni su na uključivanje mladih preduzetnika u preduzetnički ekosistem, njihovo međusobno povezivanje, kao i povezivanje sa drugim preduzetnicima i učesnicima u tom ekosistemu. Fakulteti čine sastavni deo preduzetničkog, odnosno inovativnog startup ekosistema i pružaju veliki doprinos u njihovom daljem razvoju i održivosti. Projekti centra takođe podrazumevaju i organizovanje takmičenja za najbolje ideje, učenje kroz praksu i specijalne programe preduzetničke razmene. Neki od projekata podrazumevaju i uključivanje eksperata za rad na ličnosti mladih preduzetnika u pogledu njihove izgradnje u poslovnom svetu.

Centar za preduzetništvo mladih u okviru svojih aktivnosti obezbeđuje i prostor za slobodne aktivnosti mladih preduzetnika, platformu i aplikaciju za povezivanje mladih preduzetnika i organizaciju različitih onlajn događaja, kao i poseban segment na platformi koji bi omogućio interesat prodaju za proizvode i usluge mladih preduzetnika.

U radu Centra predviđeno je organizovanje godišnje konferencije na temu preduzetništva mladih, a koju bi pratio i sajam omladinskog preduzetništva. Ovi događaji bi bili prilika za deljenje najboljih preduzetničkih iskustava i prakse, ali i direktno povezivanje svih učesnika u preduzetničkom ekosistemu, te postavljanje dobrih temelja za njihova partnerstva i poslovnu saradnju.

3. ZAKLJUČAK

Institucije poput Centra za preduzetništvo mladih postaju katalizatori promena u društvu, pružajući mladima neophodna sredstva i podsticaje za razvoj njihovih preduzetničkih poduhvata. Ovi centri postaju mesta gde se ideje rađaju i transformišu u inovativne projekte. Kroz svoje programe podrške kao i različite projekte, oni ne samo da pružaju teorijsko znanje o poslovanju, već i omogućavaju mladima praktično iskustvo kroz mentorstvo i radionice. Pored toga što razvijaju poslovne veštine, ovi centri igraju ključnu ulogu u izgradnji mreža i zajednica mladih preduzetnika. Na taj način se stvara okruženje gde se mladi ljudi, pre svega studenti, međusobno podržavaju, razmenjuju ideje i zajedno napreduju, tj. pronalaze svoje mesto u poslovnom svetu. Učestvovanjem u njihovim programima, mladi ne samo što stiču znanje o preduzetništvu i različitim aspektima poslovanja, već i razvijaju važne veštine kao što su liderstvo, timski rad, rešavanje problema, itd. Uloga i značaj ovih centara kao učesnika u preduzetničkom ekosistemu će sve više rasti u budućnosti. Kroz aktivnosti i rad centra unapređuje se uloga fakulteta u preduzetničkom ekosistemu, dajući im još veću važnost u samom ekosistemu, a to dovodi i do jačanja njihove preduzetničke orijentacije.

4. ZAHVALNICA

Ovaj rad je podržan od strane Ministarstva nauke, tehnološkog razvoja i inovacija kroz projekat broj 451-03-47/2023-01/200156 "Inovativna naučna i umetnička istraživanja iz domena delatnosti FTN-a".

5. LITERATURA

[1] Vaqueiro-García, A. V., Ferreiro-Seoane, F. J. F., Alvarez-García, J. Á. Entrepreneurship and university: How to create entrepreneurs from university institutions. XXIX AEDEM Annual Meeting, San Sebastián, Spain, pp. 1–16, 2015.

[2] Fyen, W., Debackere, K., Olivares, M., Gförrer, R., Stam, E., Mumby-Croft, B., Keustermans, L. Student entrepreneurship at research-intensive universities: from a peripheral activity towards a new mainstream, League of European Research universities, 2019.

[3] Secundo, G., Mele, G., Sansone, G., Paolucci, E. Entrepreneurship Education Centres in universities: evidence and insights from Italian "Contamination Lab" cases. International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research, 26(6), 1311-1333, 2020.

[4] Maas, G., Jones, P. Entrepreneurship Centres: Global Perspectives on Their Contributions to Higher Education Institutions, Springer, Heidelberg, 2017.

[5] Dolan, B., Cunningham, J. A., Menter, M., McGregor, C. The role and function of cooperative research centers in entrepreneurial universities: A micro level perspective. Management Decision, 57(12), 3406-3425, 2019.

[6] Vekić, A., Borocki, J., Fajsi, A. Preduzetnička orijentacija studenata i uslovi za pokretanje startup kompanija, XXVIII Skup TRENDOVI RAZVOJA: "UNIVERZITETSKO OBRAZOVANJE ZA PRIVREDU", Kopaonik, 2022.

[7] Vekić, A. Faktori Razvoja Inovativnog Startup Ekosistema, Doktorska disertacija, Univerzitet u Novom Sadu, 2023.

[8] Osterwalder, A., Pigneur, Y., Oliveira, M. A. Y., Ferreira, J. J. P. Business Model Generation: A handbook for visionaries, game changers and challengers, African journal of business management, 5(7), 22-30, 2011.

[9] Teece, D. J. Business Models, Business Strategy and Innovation, Long Range Planning 43, (2–3): 172–194, doi: 10.1016/j.lrp.2009.07.003, 2010.